ਰਤਨੂ ਯਾਦਵ

ਬਨਾਮ

ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ

(2018 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 1635)

09 ਜੁਲਾਈ 2024

[ਅਭੈ ਐਸ. ਓਕਾ* ਅਤੇ ਰਾਜੇਸ਼ ਬਿੰਦਲ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ

ਕੀ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਧਾਰਾ 302, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਥਿਤ ਵਾਧੂ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਪੀਡਬਲਯੂ1 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ5 ਦੇ 'ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਦੇਖੇ ਗਏ' ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਸੀ; ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਹੈੱਡਨੋਟੈਸਟ

ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860 ਧਾਰਾ 302 - ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ; ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਲਾਅ ਤੱਕ ਘਸੀਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਤਲਾਅ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸਦਾ ਦਮ ਘੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ - ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਥਿਤ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਪੀਡਬਲਯੂ1-ਪਿੰਡ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ5 (ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਭਰਾ) ਦੇ 'ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਦੇਖੇ ਗਏ' ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ - ਜੇਕਰ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ:

ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ:1. ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਦਾ ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨਾਲ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਜਿਰਹਾ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹ ਦਾ ਸੰਸਕਰਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 10]

2. ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਤਲਾਅ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਇੱਕ ਸੜਕ ਅਤੇ ਤਲਾਅ ਦੀ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰੀ ਤੱਕ ਘਸੀਟਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਅਨੁਮਾਨ

---

* ਲੇਖਕ

ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਫੜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਘਸੀਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 5, 12, 13 ਅਤੇ 14]

ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973-ਧਾਰਾ.161 - ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਤੋਂ ਵਿਦਾਈ ਅਧੀਨ ਬਿਆਨ - ਧਾਰਾ 145

ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ: ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਧਾਰਾ 161 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 8]

ਇਕਬਾਲੀਆ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ। ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ

ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ: ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਦਾ ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਪਰਾਧ ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 10]

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [2019] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 168: (2019) 19 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 447; ਨਿਖਿਲ ਚੰਦਰ ਮੰਡਲ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ [2023] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 20: (2023) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 605 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860; ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 1973; ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872।

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਉਮਰ ਕੈਦ; ਨਿਆਂਇਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਇਕਬਾਲ; ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ; ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕੇਸ

ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2018 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1635

2013 ਦੇ ਸੀ.ਆਰ.ਐਲ.ਏ. ਨੰ. 929 ਵਿੱਚ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 07.04.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ

ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ੀ

ਸ਼੍ਰੀਧਰ ਵਾਈ. ਚਿਤਲੇ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ (ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ), ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੇਲੀਨਾ ਬੀਜੂ, ਵਿਨਾਇਕ ਐਸ. ਚਿਤਲੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਢੱਲ, ਪੀਯੂਸ਼ ਯਾਦਵ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਆਦੇਸ਼

ਫੈਸਲਾ

ਅਭੈ ਐਸ. ਓਕਾ, ਜੇ.

1. ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 (ਛੋਟੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, 'ਆਈਪੀਸੀ') ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹੇਮਵਤੀ ਬਾਈ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਸੀ, ਦੇ ਕਤਲ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਪਹਿਲੂ

2. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨੀ ਵਿਵਾਦ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ 2 ਮਾਰਚ 2013 ਨੂੰ, ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਲਾਅ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਛੱਪੜ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦੀ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਪਹਿਲੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ-ਦਰਸ਼ੂ, ਪੀਡਬਲਯੂ-4, ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇਮਵਤੀ ਬਾਈ ਦੀ ਮੌਤ ਡੁੱਬਣ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ (ਛੋਟੇ ਲਈ, ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ.) ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਪੱਤਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਦਸ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਪੀਡਬਲਯੂ-1, ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਈ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦੇ ਭਰਾ, ਪੀਡਬਲਯੂ-5, ਚਪਰਾਸੀ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦੇ ਵਾਲ ਫੜਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤਲਾਅ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੀ ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ।

ਬੇਨਤੀਆਂ

3. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਐਮੀਕਸ ਕਿਊਰੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀਧਰ ਵਾਈ. ਚਿਤਲੇ ਨੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਪੀਡਬਲਯੂ-9, ਡਾ. ਪੰਕਜ

ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਡੁੱਬਣ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਕਤਲੇਆਮ ਮੌਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਸਬੂਤ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਂਚ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਵਿੱਚ, ਗਵਾਹ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਰਹਾ ਵਿੱਚ, ਗਵਾਹ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕਬਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਵਾਹ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਤਲਾਅ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦੇ ਦੇਖਿਆ, ਪੀਡਬਲਯੂ-2- ਬਿਸੋਹਾ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਵਾਹ, ਲਖਨ, ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-10, ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਮੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

4. ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ, ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸਬੂਤ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਹੱਤਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਕਤ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

<u>ਬੇਨਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ</u>

5. ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਲਾਅ ਵੱਲ ਘਸੀਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇੱਕ ਸਾਈਟ ਮੈਪ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੜਕ ਤਲਾਅ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਕੈਚ ਤਲਾਅ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਤਲਾਅ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੋ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਦਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ

ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਤਲਾਅ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਵਾਲ ਫੜ ਕੇ ਖਿੱਚਿਆ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਤਲਾਅ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਤਲਾਅ ਦੀ ਇੱਕ ਸੜਕ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰੀ ਤੱਕ ਘਸੀਟਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੱਟ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਆਪਣੇ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ, ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਡਾ. ਪੰਕਜ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੱਟ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਘਸੀਟਣ ਦੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੱਚ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸੱਟ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੱਟ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

6. ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਸਾਹ ਨਲੀ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਾਰਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਸਾਹ ਨਲੀ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਪਾਣੀ ਤਲਾਅ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੀ, ਤਲਾਅ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-10 ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਪੈਰਾ 11 ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਟੇਟ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਨੋਟਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

7. ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਡੁੱਬਣ ਕਾਰਨ ਸੀ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ ਕਿ ਮੌਤ ਹੱਤਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਦੁਰਘਟਨਾ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬੋਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਧੱਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਨੋਟਸ ਵਿੱਚ, ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਮੰਗੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਮੰਗੀ ਗਈ ਸੀ।

8. ਹੁਣ, ਅਸੀਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਸਬੂਤ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੋਤਵਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਲਾਸ਼ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਪੰਚਨਾਮੇ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਥਾਨ ਦੇ ਸਕੈਚ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ, ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ') ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਵਾਹ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਕਤ ਗਵਾਹ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਹਟ ਗਿਆ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ, ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਸਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਗਵਾਹ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

9. ਇੱਕ ਵਾਧੂ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮੁੱਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ[1] ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪੈਰਾ 11 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"11. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਧੂ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਇਸਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੋਪਾਲ ਸਾਹ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ [ਗੋਪਾਲ ਸਾਹ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, (2008) 17 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 128 (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ (ਅਪਰਾਧ) 466] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਧੂ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਧੂ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ, ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਬੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ, ਠੋਸ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਠੋਸ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸ਼ੰਭੂ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ 3) ਨੇ ਧਾਰਾ 164 ਕੋਡ ਆਫ਼ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ (ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਡੀ-5) ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਨਿਖਿਲ ਚੰਦਰ ਮੰਡਲ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ[2] ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 16 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"16. ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰੀ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਬੂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਟੁਕੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸ਼ੱਕੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਸ਼ੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਮਹੱਤਵ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬਾਹਰੀ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ

---

1 [2019] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 168: (2019) 19 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 447

ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਬੂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਟੁਕੜਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

10. ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਦਾ ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨਾਲ ਨੇੜਲੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹ ਦਾ ਵਰਨਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

11. ਹੁਣ, ਅਸੀਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੀ ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਉਸਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ-2, ਬਿਸੋਹਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਗਵਾਹ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਫੜ ਕੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਸਨੂੰ ਤਲਾਅ ਵੱਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਇੱਕ ਲਖਨ ਉੱਥੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਬਿਸੋਹਾ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲਖਨ, ਜਿਸਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਘਸੀਟਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੋਂ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

12. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-10, ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਤਲਾਅ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਦੋ ਮੰਦਰ ਸਨ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਲਖਨ ਸਮੇਤ ਸਮੱਗਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਲਖਨ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਵਾਹ ਸੀ। ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਪੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੈਰ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੀਡਬਲਯੂ-2, ਬਿਸੋਹਾ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ

---

2 [2023] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 20 : (2023) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 605

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਫੜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਘਸੀਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ, ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ।

13. ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 11 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ।

14. ਇਸ ਲਈ, 7 ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਅਤੇ 9 ਜੁਲਾਈ 2013 ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਖਰੋਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਏਪੁਰ ਦੇ 2013 ਦੇ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਨੰਬਰ 68 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।
+ਸਿਰਲੇਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ: ਬਿਭੂਤੀ ਭੂਸ਼ਣ ਬੋਸ
(ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ: ਨਿਵੇਦਿਤਾ ਰਾਵਤ, ਲਾਅ ਕਲਰਕ-ਕਮ-ਰਿਸਰਚ ਐਸੋਸੀਏਟ)

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ